

17. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. №87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show?nreg=z0391-99&page=1#o17>.
18. Richards Belinda and Wood David. The Value of Social Reporting [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hausercenter.org/iri/wp-content/uploads/2010/05/Value-of-Social-Reporting.pdf>.
19. Свідерський С.І. Податковий облік як підсистема бухгалтерського обліку / С. І. Свідерський, Д. Є. Свідерський // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ “Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана”. – К.: КНЕУ, 2011. – Вип. 17. – С. 334–341.
20. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: история и современность. Принципы и концепции бухгалтерского учета / Я. В. Соколов. – Т.1.– Уфа: ИЦ “БТИПБ”, 2000. – 214 с.
21. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: [навч. посіб.] / В. В. Сопко. – К.: КНЕУ, 2006. – 526 с.
22. Сторожук Т.М. Звітність підприємств : [навч. посіб.] / Т. М. Сторожук. – Ірпінь : НАДПС України, 2005. – 412 с.
23. Хомин П.Я. Формування звітності в підсистемах фінансового, управлінського й податкового обліку: моногр. / П.Я. Хомин. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 288 с.
24. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: [підруч.] / В.Г. Швець. – К.: Знання, 2004. — 448 с.
25. Щерба С.П. Філософія : [навч. посіб.; за заг. ред. С. П. Щерби] / С. П. Щерба, В. К. Щедрін, О. А. Заглада.— К. : МАУП, 2004. — 216 с.

Стаття надійшла до редакції 26.11.2012 р.

*

УДК 334.012.61-336.77

В.С. ПІВТОРАК, аспірант*

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Банківське кредитування малих аграрних підприємств

Постановка проблеми. Високий рівень розвитку малого підприємництва може стати основою соціально-економічної стабільності суспільного розвитку в нашій країні, а також певною сходинкою на шляху до побудови ефективної вітчизняної банківської системи. Згідно з останніми дослідженнями «Bloomberg Businessweek» приблизно третина усіх підприємців звертаються до банків за кредитом у разі необхідності залучення додаткових коштів, а капітал відповідних фінансово-кредитних установ є найбільшим джерелом зовнішнього фінансування [11]. Виходячи з даної позиції, ринок банківських послуг має забезпечити повноцінне фінансування діяльності певних економічних суб’єктів, що передбачає доступність фінансових ресурсів, прозорість і передбачува-

ність здійснюваних операцій. З огляду на обмежені розміри власного капіталу малі суб’єкти господарювання вимушені залучати все більше кредитних ресурсів для належного фінансового забезпечення власної діяльності, що й робить інститут кредитування таким важливим взаємозв’язаним елементом розвитку малого підприємництва.

Питання кредитування суб’єктів малого аграрного підприємництва набувають актуальності, зважаючи на сучасний стан виходу економіки з кризового становища та реформування податкової системи нашої держави. Кредит є одним із головних елементів фінансового забезпечення як вже існуючих тривалий час малих підприємств, так і новостворених, зайнятих у різних сферах економічної діяльності. Доцільність залучення кредиту даним видом суб’єктів господарювання підтверджується відсутністю їх потреби в значному стартовому капіталі й, за певного рівня державної підтримки, вони

* Науковий керівник – М.Й. Малік, доктор економічних наук, професор, академік НААН.
© В.С. Півторак, 2013

можуть стати ефективним інструментом розв'язання економічних проблем держави, зокрема зменшення безробіття, посилення ринкової конкуренції, що в свою чергу сприятиме економічному зростанню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем кредитування малого аграрного підприємництва присвячено праці таких вітчизняних учених, як С.Г. Дрига [4], О.Л. Кривоног [5], П.Ю. Лазур [6], І.І. Нескородєва [7], Г.С. Панова [8], І.А. Шубенко [9], Т.І. Яворська [10] та ін. Однак недостатньо висвітленими залишаються питання визначення умов одержання кредитних послуг малими агроформуваннями, а також відсутні практичні рекомендації щодо розв'язання наявних проблем у сфері кредитування відповідних підприємницьких суб'єктів.

Мета статті – висвітлити основні проблеми кредитування малих аграрних підприємств вітчизняними комерційними банками та запропонувати практичні рекомендації щодо їх розв'язання.

Зважаючи на кризове становище багатьох малих підприємств аграрної сфери, їхня діяльність стає неможливою без залучення по-

зикового капіталу. Підприємства, що використовують позиковий капітал, часто мають вищий потенціал розвитку, але надмірна частка залучених ресурсів збільшує фінансові ризики та ймовірність їхнього банкрутства. Тому першочергового значення у формуванні капіталу набуває проблема визначення оптимальної його структури, яка б позитивно впливала на кінцеві результати діяльності підприємства.

За 2007-2011 роки спостерігається активне нарощування капіталу малими аграрними підприємствами України (табл. 1). Так, у звітному періоді їх капітал становив 67814,2 млн грн, що майже в 3,5 раза більше показника 2007 року. Незважаючи на постійне нарощування відповідними суб'єктами господарювання власного капіталу, у структурному розрізі характерно вираженою є тенденція до зростання частки позикових коштів (з 48% у 2007 р. до 2009 року включно, коли даний показник зріс до рівня 59,2%). Починаючи з 2010 року, ситуація кардинально змінюється – частка позикових коштів у капіталі підприємств зменшилася до 44,3% у поточному періоді.

1. Склад і структура капіталу малих аграрних підприємств України, млн грн

Показник	Рік					Відхилення 2011 р. до 2007 р.	
	2007	2008	2009	2010	2011	+/-	%
Власний капітал – усього	10166,7	12417,8	13671,7	18637,2	37803,4	27636,7	371,8
у т.ч.:							
статутний капітал	3928,1	6066,6	6618,8	6877,5	9433,5	5505,4	240,2
додатковий капітал	4905,0	5313,9	5539,0	6532,4	10109,1	5204,1	206,1
резервний капітал	745,1	865,8	1085,3	1367,9	3055,8	2310,7	410,1
нерозподілений прибуток	1052,4	1373,5	1526,8	4899,2	16483,6	15431,2	1566,3
неоплачений та вилучений капітал	463,9	1202,0	1098,2	1039,8	1278,6	814,7	275,6
Залучений капітал – усього	9304,6	16155,3	19832,2	20071,2	30010,8	20706,2	322,5
у т.ч.:							
довгостроковий	2387,0	5083,3	6669,5	6252,0	8712,2	6325,2	365,0
короткостроковий	6917,6	11072,0	13162,7	13819,2	21298,6	14381,0	307,9
Усього	19471,3	28573,1	33503,9	38708,4	67814,2	48342,9	348,3

Сформовано за даними стат. зб. «Діяльність малих підприємств».

Як бачимо, позиковий капітал є незамінним джерелом фінансового забезпечення діяльності суб'єктів малого підприємництва, тому інститут кредитування слід розглядати

як важливий суміжний елемент ефективного розвитку даного виду підприємств.

Активне кредитування підприємництва в Україні починається з 2000 року, і до 2008-го вже майже всі комерційні банки надавали

послуги із залучення суб'єктами малого підприємництва кредитних ресурсів. Тобто інститут кредитування досяг певного ефективного (хоч і не максимально) рівня власного розвитку, що дало можливість власникам малих суб'єктів господарювання вибрати вигідніші умови залучення додаткових коштів. Але свої корективи внесла світова фінансова криза, ставши причиною згортання програм кредитування малого бізнесу банками, що знаходилися на межі фінансового краху. Перші спроби реактивації даного напрямку фінансово-кредитних установ припадають на осінь 2009 року, а вже наступний період можна вважати початком відновлення підтримки банками малого бізнесу через

співпрацю з порівняно платоспроможними суб'єктами.

Для малого підприємництва одержання банківського кредиту є класичною технологією залучення необхідної кількості фінансових ресурсів для власної діяльності. Кредитні кошти дають можливість фінансувати витрати поточної діяльності й поєднувати всі джерела оборотних засобів, впливаючи на раціональне формування виробничих запасів [1, с. 91]. Але на практиці інститут кредитування малого підприємництва розвивається досить повільними темпами, що не задовольняють поточних потреб, а відповідні суб'єкти господарювання не користуються великим попитом у банківських установ (рис. 1).

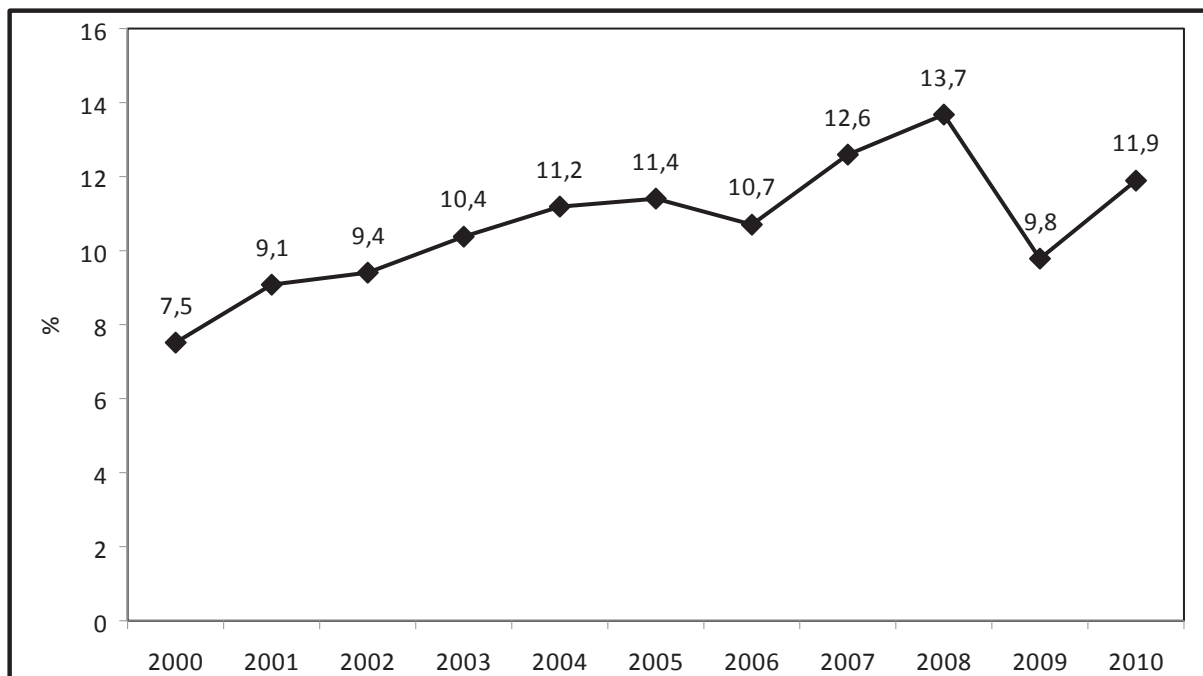


Рис. 1. Частка кредитів, наданих українськими банками малим підприємствам у загальному обсязі їх кредитного портфеля

Джерело: Сформовано за даними офіційного сайту Асоціації українських банків.

Серед основних проблем, що сповільнюють розвиток інституту кредитування малого аграрного підприємництва в Україні, можна виділити:

із погляду фінансово-кредитних установ: непрозорість ведення господарської діяльності, високий рівень ризику неповернення кредитів, відсутність надійної застави, недостатня кваліфікація управлінського персоналу;

із погляду позичальників: висока вартість кредитів та жорсткі умови їх одержання, недостатня державна підтримка [7, с. 129].

Все це негативно позначається на економічному розвитку країни, на даючи можливості розвиватися ефективно ні банківському сектору, ні підприємницькому. Особливої уваги заслуговує проблема завищеної вартості кредитів, спричинена, насамперед, нестабільною економічною ситуацією нашої держави. При проведенні порівняльного аналізу середньорічних відсоткових ставок

по кредитах у різних країнах світу (табл. 2) виявилось, що за даним показником Україна значно поступається країнам із розвинутою економікою. Тоді як вітчизняний показник у 2009 році становив 16,7%, для країн-сусідів Росії й Угорщини він дорівнював 15,31 і

11,04% відповідно, а про рівень середньорічних ставок розвинутих країн, таких як Італія (4,76%), США (3,25%), Канада (2,4%), Нідерланди (1,98%), Японія (1,72%), Великобританія (0,63%), Україні залишається лише мріяти.

2. Динаміка середньорічних процентних ставок по кредитах окремих країн світу

Країна	Рік					
	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Австралія	9,27	9,06	9,41	8,2	8,91	6,02
Аргентина	11,09	6,16	8,63	11,05	19,47	15,66
Бразилія	56,83	55,38	50,81	43,72	47,25	44,65
Великобританія	5,98	4,65	4,65	5,62	4,63	0,63
Індія	12,29	10,75	11,19	13,02	13,31	12,19
Італія	7,02	5,31	5,62	6,33	6,84	4,76
Канада	7,27	4,42	5,81	6,1	4,73	2,4
Китай	5,85	5,58	6,12	7,47	5,31	5,31
Литва	12,14	5,27	5,11	6,86	8,41	8,39
Мексика	16,93	9,7	7,51	7,56	8,71	7,07
Нідерланди	4,79	2,77	3,54	4,6	4,6	1,98
Норвегія	8,93	4,04	4,7	6,65	7,28	4,28
Республіка Корея	8,55	5,59	5,99	6,55	7,17	5,65
Росія	24,43	10,68	10,43	10,03	12,23	15,31
США	9,23	6,19	7,96	8,05	5,09	3,25
Угорщина	12,6	8,54	8,08	9,09	10,18	11,04
Україна	40,1	14,7	11,5	10,1	15,3	16,7
Японія	2,07	1,68	1,67	1,88	1,91	1,72

Джерело: Сформовано за даними офіційного сайту ФСГС РФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gks.ru>.

Крім того, розвитку кредитних відносин малого підприємництва заважає високий рівень недовіри з боку банківських установ саме до даного сектору економіки, що під-

вищує вартість залучених кредитів для відповідних суб'єктів господарювання, навіть порівняно з підприємництвом великого типу (рис. 2).



Рис. 2. Динаміка середніх відсоткових ставок при кредитуванні суб'єктів малого підприємництва і великих підприємств України

Джерело: [2].

За результатами опитування підприємств, проведеного в I кварталі 2012 року Націона-

льним банком України [3], майже всі респонденти відзначають посилення жорсткості

кредитних умов, серед яких основними є підвищення вартості заставного майна та ускладнення процесу оформлення позики. У регіональному розрізі найбільш суворими умови кредитування були на думку опитуваних Вінницької, Львівської, Донецької, Закарпатської, Харківської областей і АР Крим, тоді як лише респонденти Житомирської області вважають, що умови одержання банківського кредиту пом'якшилися.

Щодо малого підприємництва, то 36,8% відповідних суб'єктів господарювання відзначили погіршення умов одержання кредитних ресурсів, а 60,2% респондентів – не відчували змін відносно даного напрямку. Разом із тим 35,8% опитуваних очікують збільшення потреб у запозичених коштах для фінансування діяльності їх підприємств. Рівень процентної ставки за кредитами як фактор зростання ціни на продукцію малих підприємств був відзначений 10,4% респондентів як один із ключових. Причому під час визначення найвпливовіших факторів, що обмежують спроможність збільшувати виробництво, – чинники обмежених можливостей одержання кредиту й нестача обігових коштів, що, безсумнівно, пов'язано з попереднім, були відзначені – відповідно 16,9 і 38% опитуваних власників малих підприємств.

Важливим фактором, що обмежує можливості одержання кредиту в малому сільськогосподарському підприємстві, залишається відсутність заставного майна в необхідному обсязі. Адже за відсутності гарантій повернення кредиту комерційні банки підвищують розмір застави до суми в 1,5-2 рази вищої самої позики. Разом із тим при експертній оцінці об'єкта застави (витрати на яку покладаються на позичальника) його вартість буде заниженою на 10-30% як страхування від можливих коливань ціни заставного майна [10, с. 257-258]. Тобто доступ до кредитних послуг комерційних банків є практично закритим для суб'єктів малого підприємництва, зважаючи на високу вар-

тість застави та непрозорість процесів оформлення необхідних позик. На нашу думку, дана проблема може бути розв'язана віднесенням до об'єктів можливої застави землі, що знаходиться у власності підприємців. Але в цьому питанні важливою є роль держави, яка має активізувати діяльність у напрямі створення дієвих механізмів реальної грошової оцінки земельних угідь та ефективної системи реєстрації наявних земель сільськогосподарського призначення.

Висновки. Існуючий ряд проблем кредитування малого підприємництва, особливо в галузі сільського господарства, створює певне «замкнене коло», де фінансово-кредитні установи через високий ступінь ризику і недовіри надають кошти малим підприємствам на не вигідних для їхніх власників умовах, таким чином перестраховуючись, або взагалі відмовляються від роботи в даному напрямі. Водночас, коли суб'єкти малого підприємництва не можуть ефективно розвиватися без додатково залучених коштів, потрібних їм для стабілізації власного становища, нарощування капіталу як об'єкта заставного майна й створення позитивної кредитної історії. Тому для поліпшення стану фінансового забезпечення малого підприємництва необхідна активна державна політика підтримки даного сектору економіки, основними напрямками якої мають бути: стимулювання фінансово-кредитних установ до надання позик і розширення послуг малим підприємствам; активізація процесу утворення та діяльності недержавних гарантійних і страхових установ для обслуговування малого бізнесу; підтримка розвитку лізингу як трансакцій із можливістю залучення матеріально-технічних ресурсів без застави; удосконалення законодавчого забезпечення діяльності банківських установ шляхом формування реальних механізмів реалізації проблемних позик; сприяння процесу самоорганізації суб'єктів малого підприємництва у розв'язанні своїх фінансово-кредитних проблем тощо.

Список використаних джерел

1. Біломістний О.М. Особливості кредитування діяльності малих підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України / О.М. Біломістний // Вісн. ун-ту банківської справи Національного банку України. – 2010. – №1. – С. 90-93.
2. Воробйова О.І. Фінансове забезпечення інвестиційної діяльності суб'єктів малого підприємництва / О.І. Воробйова // Економіка и управление. – 2011. – №5. – С. 18-24.

3. Ділові очікування підприємств України. Аналітичний звіт [Електронний ресурс]. К., 2012. – 38 с. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
4. Дрига С.Г. Мале підприємництво України: становлення, механізми управління та підтримки: моногр. / С.Г. Дрига – К.: Вид-во «Либідь», 2009. – 442 с.
5. Кривоног О.Л. Банківське кредитування малих підприємств / О.Л. Кривоног // Фінанси України. – 2005. - №8. – С. 101-105.
6. Лазур П.Ю. Банківський кредит як чинник розвитку підприємництва в Україні / П.Ю. Лазур // Наук. вісн. НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.5. – С. 246-250.
7. Нескородева І.І. Особливості кредитування малого бізнесу в Україні / І.І. Нескородева, А.М. Биковська // Вісн. економіки транспорту і промисловості. – 2011. - №3. – С. 125-130.
8. Панова Г.С. Кредитна політика комерційного банку / Г.С. Панова – М.: ІКЦ «ДІС», 2007. – 352 с.
9. Шубенко І.А. Сутність кредитного страхування та його роль при кредитуванні сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / І.А. Шубенко // 2009. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
10. Яворська Т.І. Малий бізнес у сільському господарстві: теорія і практика: моногр. / Т.І. Яворська. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 386 с.
11. Shane Scott. To Boost Small Business Credit, Think Small (Banks) [Електронний ресурс] / S. Shane // 2012. - Режим доступу: <http://www.businessweek.com>.

Стаття надійшла до редакції 24.01.2013 р.

*

УДК 338.43 : 633.85

О.О. КРАВЧУК, аспірант*
Інститут агроєкології і природокористування НААН

Еколого-економічні особливості формування ринку енергетичних сільськогосподарських культур

Постановка проблеми. Використання біоенергії в Україні є стратегічним напрямом розвитку, оскільки ситуація, яка склалася в країні з енергозабезпеченням, ставить питання забезпечення альтернативним паливом. Перспективний розвиток автомобільного транспорту зумовлює пошук нових видів моторних палив не лише через зменшення енергозалежності від постачальників нафти, але й через те, що автотранспорт та автотракторна техніка є одним із найбільших джерел забруднення навколишнього середовища не лише в Україні, а й у більшості країн світу. На його частку припадає від 50 до 60% у загальному об'ємі викидів, а у великих містах ця цифра сягає 80-90% і навіть більше. Саме тому виробництво рідкого альтернативного палива є вкрай важливим

для забезпечення енергетичної безпеки країни та збереження задовільного екологічного стану.

Вирощування енергетичних сільськогосподарських культур може стати позитивним чинником економічного розвитку сільської місцевості. Крім зростання доходів завдяки вирощуванню високорентабельних сільськогосподарських культур, тут створюватимуть нові робочі місця на переробних теплових і енергетичних потужностях, змінюватиметься система комунального забезпечення, підвищуватимуться соціальні стандарти [2, с. 162].

Сільське господарство як виробник енергетичних рослин для виробництва рідкого палива є головним внутрішнім джерелом відновлювальної енергії як для людини, так і для економіки. Воно впливає на розв'язання двох найважливіших загальнонаціональних завдань: гарантує як продовольчу, так і енергетичну безпеку країни. Тому

* Науковий керівник – О.І. Дребот, доктор економічних наук, старший науковий співробітник.
© О.О. Кравчук, 2013